

TRAK Wendisch

Udo G. Cordes

Helen Escobedo

Veit Hofmann

BUCCO

Jacek Wesołowski

Amador

Ulla Walter

Urs Jaeggi

Judith Siegmund

Dmitri A. Prigov

Bogna Burska

Helge Leiberg

*Das Auge ändert sich – Wzrok się
zmienia / Es war wie es war Es war wie
– Było jak było Było jak / Mit Worten
starren – Wpatrywać się słowami /
Die Postkarte betreten – Przekroczyć
pocztówkę / Dunkle Nacht, bis
Mündungsfeuer oben am Hügel
– Ciemna noc, aż po błyski strażów*

*na wzgórzu / Die Explosionen haben
aufgehört – Eksplozje się skończyły / Es
war Mord, Tag für Tag – Morderstwa,
dzień po dniu / Alle noch auf der
Strasse Befindlichen – Wszyscy co
jeszcze są na ulicach / Es gab keine
Schlupflöcher – Żadnych kryjówek /
Die Luft durchlöchert – Podziurawione*

Dinge

Michael Nungesser

Mit der an der Ostwand des Chorungangs befindlichen Toninstallation »Dinge« von Urs Jaeggi wird ein neues Medium in die Ausstellung eingeführt: das Wort. Jaeggi, 1931 im schweizerischen Solothurn geboren, lehrte nach dem Studium von Nationalökonomie und Soziologie viele Jahre in verschiedenen Städten als Professor für Soziologie. Seit 1972 lebt er in Berlin. Auch er hat sich, wie Wesołowski, von der (immer eng an der Realität orientierten, engagierten) Wissenschaft in die Schriftstellerei begeben und hat neben wissenschaftlichen Texten Romane, Lyrik und Hörspiele veröffentlicht. Seit den achtziger Jahren ist er als Maler, Zeichner und Bildhauer tätig, seit 1985 hat er zahlreiche Ausstellungen bestückt. Existenzia-

Sprawy

Michael Nungesser

Dzięki instalacji dźwiękowej »Dinge« (Sprawy) Urs Jaeggi na wschodniej ścianie chóru, do wystawy wprowadzony został jeszcze jeden środek przekazu: słowo. Jaeggi, urodzony w 1931 roku w szwajcarskim Solothurn, po studiach ekonomii narodowej i socjologii wykładał przez wiele lat w różnych miastach jako profesor socjologii. Od 1972 roku mieszka w Berlinie. Także on, podobnie jak Wesołowski, przeszedł od nauki (zawsze ściśle związanej z rzeczywistością i zaangażowanej) do pisania, publikując oprócz tekstów naukowych także powieści, lirykę i słuchowiska. Od lat osiemdziesiątych tworzy również jako malarz, rysownik i rzeźbiarz, od 1985 roku prezentując swoje prace na licznych wystawach. Duży wpływ na twór-

powietrze / Die entlaubten Bäume,
rückwärts erschossen – Ogołoczone
z liści drzewa, zestrzelone od tyłu /
Die Zeugen der Ereignisse zerstreut
– Świadkowie zdarzeń rozproszeni /
Die Gleichgültigkeit der Vögel im Flug
– Obojętność ptaków w locie / Geld
macht schön – Pieniądz upiększa / Hass
ist Energie – Nienawiść to energia /
GW Bush ist glücklich – GW Bush jest
szczęśliwy / Gott ist zu alt – Bóg jest
za stary / Armut macht reich – Bieda
wzbogaca / Die Deutschen lassen sich
viel gefallen – Niemcy pozwalają sobie
na dużo / Nach dem zweiten Schuss
wurde er still – Po drugim strzale
zamilkł / Die Polen werden sich wundern
– Polacy się zdziwią / Fremde sind
Abfall – Obcy to śmiecie / Fremde sind
wie Fische in der Bratpfanne – Obcy są
jak ryby na patelni / Geld wächst vom
Himmel – Pieniądze rosną z nieba / Ich
will ein Pole sein – Chcę być Polakiem /

Was hast du gesagt wo du hin willst? –
Co powiedziałeś, że dokąd chcesz? / Die
glauben sie haben es hinter sich – Oni
wierzą, że mają to za sobą / Die Frist
läuft ab – Termin upływa / Einmal im
Leben Tannhäuser singen – Raz w życiu
zaśpiewać Tannhäuser / Metastasen auf
dem Bildschirm – Zmiany na ekranie /
Wo sind die Anderen? – Gdzie są inni? /
Alles ist Dein – Wszystko jest Twoje / Wir
gehen mit der Zeit – Idziemy
z duchem czasu / Ich würde alle an die
Wand stellen – Porozstawiałbym ich
wszystkich pod ścianą / Die Häuser
der Verwüster sind entwüestet und
wiedergebaut – Domy niszczycieli są
zdeprawowane i odbudowane / Das
Kapitel wuchert – Kapitał rośnie / Steck
dir deinen Humanismus sonst wohin
– Wsadź sobie gdzieś swój humanizm
/ Wenn wir die Sehnerven überkreuz
mit den Hörnerven verbinden könnten,
dann würden wir den Blitz hören und

den Donner sehen (Dubois-Reymond)
– *Gdybyśmy umieli połączyć zmysł*
wzroku i słuchu, udałoby się nam
usłyszeć błysk i zobaczyć huk (Dubois-
Reymond) / Gewisse Benutzer kenne alle
Dinge – Niektórzy użytkownicy znają
wszystkie sprawy / JESUS CHRISTUS IST
HIER – JEZUS CHRYSZTUS JEST TUTAJ
/ Oben und unten für alle – Góra
i dół dla wszystkich / Feinfühlige
Natur–Delikatna natura / Ich bin ein
Hinterbliebener–Zostaję w tyle / Die
Geschichte hat keinen Sinn – Historia
nie ma sensu / Ich will nach Oklahoma
– *Chcę do Oklahomy / Verräter im*
Einverständnis mit allen – Zdrajcy
w zgodzie ze wszystkimi / Death or
alive. Wir holen sie uns. Death – Death
or alive. Znajdziemy ich. Death / Den
Bankrott besser organisieren – Lepiej
zorganizować bankructwo/ Was oder
wer will in mir? – Co lub kto chce
we mnie? / Überall lauter Wollende

Urs Jaeggi
Schweiz
»Dinge«
Toninstallation
2004

Urs Jaeggi
Szwajcaria
»Sprawy«
Instalacja dźwiękowa
2004

– Wszędzie tylko pragnienie / Die Wörter
verlassen die Wirklichkeit – Słowa
opuszczają rzeczywistość / Philosophen
auf der Strasse – Filozofowie na ulicy
/ Die Wahl zwischen Lügenden und
Stinkenden – Wybór między kłamiącymi
a cuchnącymi / Ein Lachen wie ein
Wunde – Śmiech jak rana / Auf alle
Flächen Brandzeichen – Na każdej
powierzchni ślady po pożarze / Schritt
für Schritt trotz der Toten – Krok
po kroku pomimo umarłych / Seine
Hand war nicht mehr sicher – Jego
dłoń nie była już pewna / Als hörte ich
zu – Kiedy nasłuchiwałem / Den leeren
Fenster entlang – Wzdłuż pustych okien
/ Allein – Sam / Mechanisch die Augen
in Blickhöhe – Oczy mechanicznie
zwrócone ku górze / Der glückliche Tod
– Szczęśliwa śmierć / Mit der Faust
skandierte Worte – Pięścią skandowane
słowa / Alles lässt darauf schließen
– Wszystko się na tym kończy / Das

Geräusch eines Schrittes – Szmer kroku /
Dunkle Nacht bis Mündungsfeuer oben
am Hügel – Ciemna noc aż
po błyski strzałów na wzgórzu / Eine
alte Geschichte, immer wieder verdrängt
– Stara historia, ciągle na nowo
przemilczana / Weil er keine Heimat
hatte – Ponieważ nie miał ojczyzny / Er
holt tief die Luft – Wciągnął głęboko
powietrze / In stets zunehmenden
Maß – Coraz bardziej / Im Schlaf
hören wir auf – We śnie przestajemy
/ Seltsamerweise passt das Mobiliar
– Wyjątkowo dobrane umeblowanie /
Farben haben keinen Bestand – Kolory
nie są trwałe / Eines Tages wird der
Himmel blau – Pewnego dnia niebo
zrobi się błękitne / Die Rücken der Berge
wach – Zbudzone pasmo gór / Dasein
wie im Frühling an den Sträuchern die
Blätter – Życie niczym liście krzewów
na wiosnę / Manchmal genügt es,
dem Fluss zuzusehen – Czasami

wystarcza popatrzeć na rzekę / Welche
Versuchung, der Tod – Co za pokusa ta
śmierć / Sie reden über alles mögliche –
Oni gadają o wszystkim / Mit der Faust
skandierte Worte – Pięćmi skandowane
słowa / Die Tür ist verschlossen – Drzwi
są zamknięte / Wo sind die Anderen?
– Gdzie są inni? / Dafür ist es hier
viel schöner – Za to tutaj jest piękniej
/ Verräter im Einverständnis mit allen
– Zdraycy w zgodzie ze wszystkimi
/ Es schneit über der ganzen Stadt
Trümmer – Miasto przysypuje deszcz
ruin / Des Andern Haus – Dom innego
/ Der vergebliche Aufstand der Dinge
– Daremny bunt rzeczy / Von Zeit zu Zeit
ging ich ans Fenster – Od czasu
do czasu podchodziłem do okna /
Ist mein Hirn ein Fremder oder eine
Fremde? – Czy mój mózg to ktoś inny? /
Wenn etwas wahr wäre – Jeśli cokolwiek
byłoby prawdą / Als Kind baute ich
gegen die Langweile Häuser – Jako

dziecko budowałem domy, by sie nie
nudzić / Mein Kopf fliegt ohne meine
Zustimmung in die Galaxis – Moja
głowa frunie w galaktykę bez mojej
zgody / Wo treiben sich meine Augen
herum, wenn ich schlafe – Gdzie się
podziewają moje oczy, kiedy śpię / Er
hat gedacht und wurde erschossen
– On myślał i go zastrzelili / Das Profil
einer Frau – Profil kobiety / Sprache ist
das Gehäuse der Sprache – Język jest
domem mowy

lismus und Surrealismus waren für ihn prägende Einflüsse, in seinen zeichenhaft-figurativen Bildwerken scheinen Elemente der Art Brut auf.

Das Arbeiten als Schreibender oder mit Pinsel, Stift, Säge, Lötkolben oder anderen Werkzeugen Gestaltender hat für Jaeggi eine Gemeinsamkeit: »Für den Schriftsteller und für den Maler spielt sich das Denken in Bildern ab, in der Phantasie.« Das Element des Neuen, des Unverbrauchten, die Unzufriedenheit mit dem status quo treiben ihn voran und bestimmen auch seine ästhetischen Mittel: »Ich brauche den Schock, das Unsaubere, Unästhetische...« Kunst hat nicht vernünftig zu sein, sondern notwendig. Die Suche nach dem Anderen ist seine Stimulans. Was es sein könnte, bleibt offen. »Die großen Ideologien sind inzwischen auch am Verschwinden, und trotzdem ist ja an diese Stelle nicht einfach nichts getreten... Was ich mache, soll einen Sinn haben, etwas verändern.«¹ Das sagte Jaeggi vor bald fünfzehn Jahren, heute scheint seine Haltung skeptischer, trostloser zu sein. Auf die Frage »Was gibt mir in meinem Leben Halt?« antwortete er lapidar: »Nichts«².

Die »Dinge« kann man, auf einem Stuhl sitzend, die Augen geschlossen oder mit Blick auf das Kircheninnere, per Kopfhörer in sich aufnehmen. Es sind Worte (»Allein«), kurze Sätze (»Das Auge ändert sich«; »Die Luft durchlöchert«), Fragen (»Wo sind die Anderen?«; »Ist mein Hirn ein Fremder oder eine Fremde?«), Satzfragmente (»Ein Lachen wie eine Wunde«), Sätze ohne personales Subjekt (»Eines Tages wird der Himmel blau«; »Farben haben keinen Bestand«) oder mit einem (»Ich will ein Pole sein«; »Er holt tief die Luft«). Manche Dinge sind aphoristische Sinnsprüche (»Geld macht schön«; »Hass ist Energie«), zum Teil in englischer Sprache (»Think positive«; »Make war not peace«; »All you need is war«). Die sarkastischen Umkehrungen von Slogans der Hippiebewegung erscheinen wie heutige Regieanweisungen einer Weltmacht auf globaler Bühne (»G.W.Bush ist glücklich«). Krieg, der Jaeggis Generation intensiv geprägt hat, gehört zu

czego artyści wywarły egzystencjalizm i surrealizm; w jego symboliczno-figuratywnych rzeźbach przeblęskują elementy Art Brut.

Praca pisarza i artysty posługującego się piędzlem, ołówkiem, piłą, lutownicą czy innymi narzędziami ma według Ursa Jaeggi jedną cechę wspólną: »I u pisarza i u malarza myślenie odbywa się za pomocą obrazów, w wyobraźni.« Naprzód pcha go element nowości, świeżości, niezadowolenie ze status quo i to właśnie one określają estetyczne środki: »Potrzebuję szoku, konfrontacji z tym, co nieczyste i nieestetyczne...« Sztuka nie musi być rozsądna, ma być nieodzowna. Bodźcem działania dla artysty jest poszukiwanie tego, co inne i nieznanne. I co pozostaje bez odpowiedzi. »Wielkie ideologie też powoli zanikają, ale ich miejsca nie zajmuje po prostu próżnia... To co robię, ma mieć swój sens, ma coś zmienić.«¹ Tak mówił Jaeggi przed piętnastoma laty, dzisiaj jego postawa zdaje się być bardziej sceptyczna i zrezygnowana. Na pytanie, »Co stanowi dla mnie oparcie w życiu«, odpowiedział lapidarnie: »Nic«².

»Dinge« można kontemplować przez słuchawki, siedząc na krześle z zamkniętymi oczami albo przyglądając się wnętrzu kościoła. Padają słowa (»Sam«), krótkie zdania (»Wzrok się zmienia«; »Podziurawione powietrze«), pytania (»Gdzie są inni?«; »Czy mój mózg to ktoś inny?«), fragmenty zdań (»Śmiech jak rana«), zdania bez podmiotu osobowego (»Pewnego dnia niebo zrobi się błękitne«; »Kolory nie są trwałe«) albo z podmiotem osobowym (»Chcę być Polakiem«; »Głęboko wciąga powietrze«). Niektóre »Sprawy« są aforystycznymi sentencjami (»Pieniądze czynią pięknym«; »Nienawiść jest energią«), po części w języku angielskim (»Think positive«; »Make war not peace«; »All you need is war«). Sarkastycznie odwrócone slogany ruchu hipisowskiego przypominają dzisiejszy dyktat światowej potęgi na scenie globalnej (»G.W.Bush jest szczęśliwy«). Na pokoleniu artysty wojna wywarła intensywne piętno; w instalacji należy do tych »Spraw«, którym hasło »Nigdy więcej« nie może nic zaszkodzić

»Dinge«, Toninstallation
 »Sprawy«, instalacja dźwiękowa

den Dingen, denen ein Nie Wieder nichts anzuhaben scheint (»Es war Mord, Tag für Tag«; »Es schneit über der ganzen Stadt Trümmer«). Es finden sich Worte der Haltlosigkeit (»Die Geschichte hat keinen Sinn«) und Worte der Resignation (»Der vergebliche Aufstand der Dinge«). Jaeggi spricht die deutschen Texte selbst (schweizerisch gefärbt), eine junge Frau, Magdalena Filipowiak, die jeweils folgende polnische Übersetzung. Es ist dieser Kontrast, der die Dinge nicht verhärten, sondern im Fluss sein lässt und den geistigen Raum weitet.

(»To był mord, dzień po dniu«; »Miasto przysypuje deszcz ruin«). Zdarzają się słowa znamionujące brak oparcia (»Historia nie ma sensu«) i słowa rezygnacji (»Daremny opór rzeczy«). Jaeggi sam wygłasza teksty po niemiecku (ze szwajcarską naleciałością), młoda kobieta, Magdalena Filipowicz, powtarza za nim każdorazowo polskie tłumaczenie. To kontrast nie pozwala tym »Sprawom« zastygnąć, ale sprawia, że płyną i poszerzają nasz myślowy horyzont.

¹ Alle Zitate aus: Interview. Urs Jaeggi im Gespräch mit Sepp Hiekisch-Picard und Peter Spielmann, in: Ausst.-Kat. Urs Jaeggi. Figuren. Prosa, Gedichte, Bilder, Skulpturen, Zeichnungen, Objekte. Hg. von S.Hiekisch-Picard und P.Spielmann, Zürich: Arche Verlag 1991, o.P.

² Vgl. http://www.kunstprojekt-goetzen.de/old/g_frpk.htm.

¹ Wszystkie cytaty z: Interview. Urs Jaeggi im Gespräch mit Sepp Hiekisch-Picard und Peter Spielmann, w katalogu wyst.: Urs Jaeggi. Figuren. Prosa, Gedichte, Bilder, Skulpturen, Zeichnungen, Objekte. Hg. von S. Hiekisch-Picard und P. Spielmann, Zürich: Arche Verlag 1991.

² Por. http://www.kunstprojekt-goetzen.de/old/g_frpk.htm.